

Divi Thomae Aqvinatis Doctoris Angelici Opera Omnia

Summa diligentia ad exemplar Romanæ Impreßionis restituta

Secunda secundae Summa Theologiae

Thomas <von Aquin, Heiliger>

Venetiis, 1593

4 De speciebus superbiæ.

[urn:nbn:de:hbz:466:1-72772](#)

repräsentatur, qd tan
ti sunt ingeni, qd hec
penetrantur & delecta
ti in hac sita celiſtici
dina quia malos ex
cellunt, affectus suum
aerium posident a
delectatione in ipsa
ueritate. Et propterea
scimus qd sunt diuina
& moralia, fed ne
scimus, qd sapientia.
Humiles autem secrete
diuina, aut naturae, aut
moris penetrantes, ad
excellentię ueritatis
cognoscere, & fine car
nis, qd est ueritas diuina,
le conseruent, &
in ipsa cognitione ue
ritatis delectant gra
tias agentes Deo, &
conferentes suam no
tiam diuina scientiam
& contemplationem,
se nihil sine arbitri
a, ueritatis exaltationem
affectant.

In risione ad fin
euidentem terciū articu
li adiungit, quod falla
stimatione sui ponitur
in litera effectus, &
causa superbiae. Ef
fectus quidem, quia ex ni
mo amore proprie
tate exercitie facile affi
mar, qd se excellere.
Et hinc sibi delecte
tur in nostrarū laudi
bus oblati ab alijs
non uisqueque ue
ris. Causa vero, quia
ex falla sui estimatio
ne in maius, proue
nit quod homo se ha
beat ut magis excellens
& appetat altiora,
quam conueniat.

In reſponſione ad
quarum, nota uerbū
superius allegamus
ſollicet, Praeſumptio
alios superari, quod
proprie pertinet ad
superbiā.

Ad ſecondum dicendum, quod ſicut ſupra di
ctum eſt, humilitas attendit ad regulam rationis
recte, ſecundum quam quia ueram affiſtationem
de habet. Hanc autem regulam recte rationis non
attendit superbia, ſed de ſe maiore aſtimat quam
ſint, quod contingit ex inordinato appetitu propri
tate: quia quod quis uehementer deſiderat,
facile credit, & ex hoc etiam cuius appetitus in altio
ra fertur, quam ſibi conueniat. Et ideo quacumq;
conſeruit ad hoc, qd aliquis aſtimet ſe ſuprad qd
eft, inducit hominem ad ſuperbiā, quorum unū
eft, quod aliquis coſiderat defectus aliorum, ſicut
contra Greg. *ibidem dicit, quod sancti uiri uir
tutum conſideratione uicissim ſibi alios praeſerūt.
Ex hoc ergo non habetur quod ſuperbia ſit in
rationali, ſed qd aliqua cauſa eius in ratione exiſtat.

Ad tertium dicendum, quod ſuperbia non eſt
ſolum in iraſibilis, ſecundum quod eſt pars app
petitus ſenſitivus, ſed prout communius iraſibilis ac
cipitur, ut dictum eſt.

A D QUARTVM dicendum, quod ſicut August.
dicit 14. de ciuitate Dei, t amor praecedit omnes alias
animi affectiones, & eſt cauſa carum, & ideo po
test poni pro qualibet aliarum affectionum: & ſe
cundum hoc ſuperbia dicitur eſte amor propria
excellentię, inquantum ex amore cauſatur inordi
nata praeſumptione alios ſuperandi, quod proprie
pertinet ad ſuperbiā.

Lib. 14.c.7.
med. & 8.26
6.com.5.

ARTICVLVS IIII.

¶ Super Questionis
centefima/exagaf
m secunde Articulu
m quartum.

B Vrum conuenienter a Gregorio affi
guntur quatuor ſuperbiæ species,
ſollicet, ſtimare bonum a ſcipo ha
bere: ſibi datum deſuper, credere
pro ſuis accepſo meritis auctare le
bere quod non habetur. Et deſpe
ciliis ceteris singulariter uideri ap
petere habere quod habetur.

A D QUARTVM ſic procedit.
Vñ qd inconuenienter affi
guntur quatuor ſuperbiæ species,
quas Grego. affigunt 23.
Moral. * dicens. Quatuor qui
pe sunt species, quibus omnis tu
mor arrogantium demonſtrat,
cum bonum aut a ſemperitiſ ſa
bere ſe aſtimant: aut ſi ſibi datu
deſuper credit, pro ſuis hoc ac
cepſo meritis putant: aut eſi ja
tant ſe habere qd non habent:
aut deſpectis ceteris singulariter
uideri appetunt habere quod ha
bent. Superbia enim eſt uitium
diſtinguit ab inſidelitate, ſicut
etiam humilitas eſt uirtus diſtin
guet. Ita fide: ſed quod aliquis aſti
met bonū ſe non habere a Deo,
uel quod bonum gratia habeat
ex meritis propriis, ad inſidelita
tem pertinet, ergo non deberet
poni species ſuperbiæ.

C ¶ 2 Prat. Idem non debet pon
species diuerſorum generū: ſed
iaſtantia ponit ſpecies mēda
cij, ut ſupra habitum eſt. * ergo
nō debet ponи ſpecies ſuperbiæ.

C ¶ 3 Prat. Quedam alia virūtad ſu
perbiā pertinere, quia hic non
connumerantur. dicit. n. Hier. qd
nihil eſt tam ſuperbum, quam
ingratum uideri. & Auguſt. dicit
14. * de ciuitate Dei, quod excuſa
ſe de peccato commiſſo, ad ſu
perbiā pertinet. Praeſumption
etiam, quia quis tendit ad aſſe
quidum aliquid quod ſuprafe
cit, maxime ad ſuperbiā perti
nere uideatur. Nō ergo ſufficienter
predicit, diuifio comprehen
dit ſuperbiæ species.

D ¶ 4 Prat. Inueniunt alii diuifio
nes ſuperbiæ. Diuidit. n. * Anſel
mus exaltationē ſuperbiæ dices,
quod qdā eſt in uoluntate, qd
dam in ſermonē, qdā in ope
ratione. Bernardus f etiā ponit
duodecim gradus ſuperbiæ, qui

q. 210. art. 2.

Lib. 14.c.14.
tom.5.

4. diff. 48. q.
3. art. 4. Et
Mal. q. 3. art.
4. Et 1. cor.
4. lec. 2. Et
1. Eth. 5.

* lib. 23. Mo
w. cap. 7. in
priac.

* lib. 46.

similit. c. 24.

¶ 4. 210. art. 2.

In trac. de
12. grad. hu
militaris in
med. & de
aſſianans quantum inſep.

2d

ad quantitatem diuitias, preferat se propter diuitias uris do-
cet, est superbas, & tamen non arrogat sibi bonum: ex quo fe-
licitas excellens, sed tanum excellentiam ipsam. ergo ter-
quaque species non sufficiens at signatur penes arrogantiam bo-
ni, ad quod consequitur excellens. Et confirmatur, quia de-
fensio peccatorum,

rebellio, libertas, in-
conuetudo peccan-
di, sunt gradus super-
biae secundum Ber-
nardum: & tamen
non omnis defen-
dens peccata &c, ar-
rogat sibi bonum quo
caret: sed hae quan-
titate contingunt
ex arrogata excellen-
tia.

¶ Ad haec dicitur,
quod arroganta du-
pliciter sumi potest.

Lib. 23. Mor. c. 2. & 3. Primo, pro actu fu-
perbie; quilibet enim

superbus aliquo modo sibi tribuit quo
caret. Et quia conser-
taneum est ut actus
ponatur quandoque
pro virio cuius est
actus, inde et quod

Grego, superbos ar-
rogantes vocavit. Fal-
sum est ergo quod
non superbie species
ponat nec Isidor. dis-
tinxit ut speciem a
specie, sed ut actum
a virtute, vel ut actum
secundarium a primari-
o, pura, quia primus

superbie actus, quia superbia dicitur, est superbire: & ex hoc na-
scitur arrogare sibi quo caret.

¶ Ad confirmationem dicitur, quod non stat aliquem esse super-
bum, & nihil sibi arrogare.

¶ Et ad probationem primam de superbia theologi, responde-
tur quod arrogat sibi maiorem excellentiam quam habeat: quo-
nam attribuit sibi excellentiam, ut rationem despiciabilitatis
aliorum, tamquam alii nihil sint in comparatione ad ipsum. Co-
stat autem quod longe maior estimatur excellens quia estimatur
ta, ut in comparatione eius alii quasi nihil sint. Sicut in uer-
itate excellens illa, cuius comparatio cetera offuscantur, &
quasi nihil sunt, longe maior est secundum ueritatem quam alii
unde & diuinam iustitiam commendantes dicimus. Vniuersitas iu-
stitiae nostra quasi parvus mensuatur: & per hoc patet solutio
secundi casus de superbia factatoris. Eadem siquidem in ratione
apprehendit excellens suam maiorem, & utitur illa ut maiore
quaerat, quia ut ratione despiciabilitatis aliorum. Vterque tamen
horum peccat secundum quartam superbie speciem, proprie-
te loquendo: quia non penes bonum habitudinem, sed penes mo-
dum habendi illud bonum estimatio excellentiam fundat. Aetiam
nisi siquidem uterque bonum quod habet ita illiusmodi habere,
ut exterius obseretur coram eo. Quarta autem species penes mo-
dum habendi similitudine patet in litera.

¶ Ad secundum dicitur, quod author bene fundauit istas,
explicans & obiectum superbie, quod excellens est, & causam
illius, que est bonum habendum: & ad radices attingens ex bono
quod est causa diuerarum specierum, appetitum excellens
monstrauit. Ad id autem quod obiectum contra tertiam speciem,
quia inuenientur sibi arrogare excellentiam non bonum repon-
deret dupliciter. Primo, per interpretationem: & ad casum de ar-
rogantia diuitias dicitur, quod talis, licet non arroget sibi plus di-
uitiarum quam habeat, arrogat tamen sibi plus boni secundum
diuitias, quam habeat. Aestimat enim te maiorem esse ex diuitiis
quam ex illis quoniam estimatur ex diuitiis tantum, ut alii ob-
scurentur in comparatione sui: & super tali estimatione fundatur
appetitus excellentiae, & contemptus aliorum: & si peripicacius
uideatur, estimatur se habere ex diuitiis bonum quod non habet,
quod estimatur se habere bonum, in cuius comparatione obse-
ri sint ceteri. Et propterea dicitur, peccat secundum tertiam spe-
ciem: quoniam super estimatione boni non habet, excellentia
appetitus funditur. Secundo dicitur, quod quia evictum moris
est attribuire sibi vel bonum quo caret, vel excellentiam qua ca-
ret, & haec naturaliter se habent ut effectus & causa: video author
explicando tertiam speciem per bonum falso attributum, reliquit

sunt curiositas mētis, levitas, in-
cepta latitia, lactantia, singulari-
tas, arrogantia, presumptio, de-
fensio peccatorum, simulata
confessio, rebellio, libertas, in-
peccandi consuetudo, quae non
videtur comprehendi sub spe-
ciebus a Gregor. & assignatis. er-
go videtur quod inconvenien-
ter assignetur.

In CONTRARIVM sufficit au-
thoritas Gregorij.

RESPON. Dicendum, quod
sicut supra dictum est, * superbia
importat inmoderatum ex-
cellentiae appetitum, qui scilicet
non est secundum rationem re-
ctam. Est autem consideran-
dum, quod qualibet excellen-
tia cōsequitur aliquod bonum
habitum: quod quidem potest
tripliciter considerari. Vno modo
secundum se. Manifestum
est enim quod quanto maius est
bonum quod quis habet, tanto
per hoc excellentiam maiorem

E pro manifesto ad eandem speciem species
attributionem secundum aliam habet
habet, quem reponit factoprum amissio
tati immunit.

¶ Ad confirmationem de defensione peccatorum

consequitur: & ideo cum aliquis
attribuit sibi manus bonus quā
habeat, consequens est quod e-
ius appetitus redat in excellēti-
bus propriis vltra modum libi con-
uenientem: & sic eis tertia spe-
cies superbie, cum scilicet ali-
quis iactat se habere quod non
habet. Alio modo, ex parte cau-
se, prout scilicet excellens est
quod aliquod bonum infinitum
cuja a seipso, quād infiret
ab alio: & ideo cum aliquis ali-
mat bonum quod haberet ab alio
ac si haberet a seipso, fertur per
consequens appetitus eius in p-
riam excellentiam supra suum
modum. Est autem duplicita-
liquis causa sui boni, uno modo
efficienter: alio modo merita-
re. Et secundum hoc sumuntur
duo primae superbie species, si-
licet cum quis a semetipso ha-
bere aetimat quod a Deo ha-
bet, vel cum propriis meritis
bi datum deluper credit. Tertio

biz, constat quia est inordinatus appetitus.

¶ Ad hoc breuius dicitur, q. fieri deceptio
ex auctore in 15. q. de mali. q. inordinatus
contingere dupliciter, scilicet ei panacea dicere
parte appetitus inordinatio figura sit inordinatio
est: pene obliuia, leuiter in ceteris deceptio
fuit ita quae species inordinatio non contingen-
tis: eo modo appetendi considerari, si pene no-
rum si huiusmodi species superbie presenti-
de superbie ex parte actus secundum istud inordinatio-

I In eodē quarto in risuone ad quām dicitur in litera
supra occurrit arguente q. hoc uobis debet pene
seculū. q. illa in qua pene Anteponit, expedit
penitentiā cuiuslibet, quod prima, certe apparet
profundus, tenuis, opere perficere non est possum.
Primo, Nullum opus immediate laboratione
subordinari solvit, que primum & per se ultimum
est opus, per quod perficere curia appetitum, q. non labora-
tum si huiusmodi species superbie presenti-
de superbie ex parte actus secundum istud inordinatio-

K In eodē quarto in risuone ad quām dicitur in litera
supra occurrit arguente q. hoc uobis debet pene
seculū. q. illa in qua pene Anteponit, expedit
penitentiā cuiuslibet, quod prima, certe apparet
profundus, tenuis, opere perficere non est possum.
Primo, Nullum opus immediate laboratione
subordinari solvit, que primum & per se ultimum
est opus, per quod perficere curia appetitum, q. non labora-
tum si huiusmodi species superbie presenti-
de superbie ex parte actus secundum istud inordinatio-

le uoluntate superbie. Secundo, Nullum opus imme-
diatim inducere in ordinatio, q. non labora-
tum si huiusmodi species superbie presenti-
de superbie ex parte actus secundum istud inordinatio-

& in ordinatione, q. non labora-

verbis. ergo. Quinto. Omne illud opus, per quod perficiuntur alii quod peccatum, est finis uolitionis, que primo & per se est perfectum: sed opus superbum non est finis uolitionis excellentiae, quia non ideo ambo excelluntur, ut superbe faciam & operor, sed contra superbe facio & operor, ut superemineam & excellens uidear. Major pater: quia ideo uis luxuriari, ut luxurians, & non ideo luxuriari, ut uelis luxuriari. Ad horum quidem praemitenda sunt duo, primum est, quod distinctio peccati secundum progressum peccati duplicitate innenit, scilicet perfecte, & imperfecte. Perfecte quidem, quando secundum omnes subordinatos ordinem originis & malitia gradus sit, ut si primo concipiatur in corde: secundo, exprimatur ore: tertio, conseruatur opere. Imperfecte autem, quan pro deinceps attingitur secundum distinctio gradus, sed non subordinatos secundum ordinem originis, aut malitiae, ut si peccetur in corde, uel in ore, uel opere: sed non ita quod unius oritur ex altero, si in corde habeatur delectatio morosa, in ore locutio turpis, sed non propter illam delectationem morosam in ore habuit actus turpis, nec fuit effectus uerborum turpium huiusmodi, quippe distinctio est secundum progressum peccati: pro quanto distinctio sit secundum gradus, quibus progressus est. Sed imperfecte, quia deest ordo originis unius ab altero, & ordo per se malitia: quoniam in huiusmodi distinctione, per se loquendo, non potest fungi quod eorum sit grauiss. Et tamen in hac distinctione alius tacitus per se progressus a corde immediate, scilicet nam seruans a corde malo, & mali operis a corde malo: & hic etiam, quia utrobius deest unus gradus, imperfectus est. Et si his ad unius, quod imperfectus reducatur ad perfectum, uidebis quod a quacumque harum distinctionem potest merito uocari distinctio secundum progressum peccati. Secundum est, opertus, vel unius potest perfecte progredi per omnes gradus ab initio ad extra ordinatae usque ad confirmationem operis, duplicitate. Primo, per subiecta uerba & opera non alter bona, nec mala moraliter. Secundo, per uerba & opera alias bona, vel mala moraliter. Exemplum primi. Si quis uult primo furari, deinde ad hoc loquiri, tertio uadit furatim, & furatur. Nam locutio non est alter mala moraliter, nisi quia inficitur deformitate furti: & similiiter ambulatio, & manuus uitis in actu furandi non alter habent malitiam moraliter, nisi quia subiungunt furti iniquitatem. Exemplum secundi. Si quis primo uult furari, deinde ad hoc loquiri uerba me dicat & dolosa, & deinde ad extra ordinatae usque ad confirmationem operis, duplicitate. Primo, per subiecta uerba & opera non alter bona, nec mala moraliter. Secundo, per uerba & opera alias bona, vel mala moraliter. Exemplum primi. Si quis uult primo furari, deinde ad hoc loquiri, tertio uadit furatim, & furatur. Nam locutio non est alter mala moraliter, nisi quia inficitur deformitate furti: & similiiter ambulatio, & manuus uitis in actu furandi non alter habent malitiam moraliter, nisi quia subiungunt furti iniquitatem. Rursum conuenient hi duo modi: in hoc, quod utrobius sunt formaliter, uel aequaliter due uolitiones, una ipsius furti, & altera ipsorum uerborum, & operum. Oportet enim cum qui progressum furti pergit, non solum quod uult furari, sed uel loqui talia uerba, & uel uti pedibus, vel manus. Ita duae uolitiones sic se habent, quod una est forma, altera materia: una finis, altera eius quod ad finem. Verum quia materia secundi modi est composita ex actu uolitario ex-

A teriori, & alia malitia moralis, quia est ferme aliis malis, & opus alias malum: ideo in secundo modo concurrent duae uolitiones formaliter, uel aequaliter ex parte materie. His praemissis, ad propositionem descendendo de superbia, oīcūm & quod superbia potest distinguere secundum progressum peccati & perfecte, & imperfecte. Perfecte quidem, ut cum quis primo appetit inordinate excellere in dominio, deinde ad hoc loquitur, & demum ad hoc dando operam, affecitur excellentiam dominij. Imperfecte autem, ut si quis in corde tu meat excellum suum putando, uel uerbi celitudinem iactet, uel factis excellentiam demonstraret, que, ut Martinus ait, est distinctio Anselmi: & quod superbia potest Loco citare progreedi per omnes gradus ordinatae tam per actus exteriores non alias malos moraliter, quam per actus alios malos moraliter. Nam si quis appetat inordinate excellere in scientia, & deinde ad hoc loquatur non alias malitia, & faciat, puta, uadat ad audiendum ueros doctos &c. & tandem cœlestatum ex-

B modo, ex parte modi habendi, prout excellentior aliquis redditus ex hoc, quod bonū aliquod excellētius cateris possidet. Vnde ex hoc etiam fertur inordine appetitus in propriam excellentiam: & secundum hoc sumitur quarta superbiae species, qua est cum aliis alijs despectis singulariter nult uideri.

A D PRIMVM ergo dicendum, quod uera aestimatio potest corrumpi duplicitate. Vno modo, in uniuersali: & sic in his que ad finem pertinet, corrumpitur uera aestimatio per infidelitatem. Alio modo, in aliquo particuliari eligibili: & hoc non facit infidelitatem, sicut ille qui forniciatur, estimat pro tempore illo bonum esse sibi, forniciari. Nec tamen est infidelis, sicut est si in uniuersali dicetur forniciationem esse bonam: & ita etiam est in proposito. Nam dicere in uniuersali aliquod bonū esse quod

C non est estia ponitur a Greg. * species superbie.

A D TERTIVM dicendum, quod ingratus est, qui sibi attribuit quod ab alio haberet: unde duae primae superbiae species ad ingratitudinem pertinent. Quod autem aliquis se excusat de peccato quod habet, pertinet ad tertiam speciem; quia per hoc aliquis attribuit sibi bonū innocētia, quod

excellentiam appetitam, iste progressus est in superbia fine alias malis medijs. Si quis, ut Nabuchodonosor, eleuerit in corde, & deinde dicat se omnem uelle terram suo imperio subiungare, & denum per Holofernem perficiat, ita superbia sua progressum per mala media facit.

¶ Ad primum ergo & secundum argumentum negatur tam maior, quam minor. Maior quidem, quia nihil obstat progressus peccati meditatione uolitione ex parte materie, ut patet ex dictis. Minor uero, quia superbia & fine media uolitione alterius moralis mali, & cum media uolitione alterius moralis mali ex parte materie potest progressus perficiere: & quod non obstat aliquis media uolitione, non solum ex dictis patet, sed ex hoc, quod est impossibile peccatum aliquod progressus fine uolitione uerborum & factorum, quae est alia formaliter, uel aequaliter a uolitione finis.

¶ Ad tertium dicinur, quod illa diuisio luxuriae est etiam secunda progressus peccati, quamvis imperfecte. Et si replicetur, quod author loquitur de progressu perfecto, respondetur quod aucthor, ut erat excellentis ingenij, distinctionem Anselmi arguendo summauit ad gradus cordis,oris, & operis, ut patet in quarto argumento litera, & respondendo imperfectum ad perfectum reduxit, aliquid nos quid progressus perfectus attenditur ex hoc nolens intelligi etiam progressus imperfectos ex perfecti participatione iudicandos.

¶ Ad quartum dicitur, quod maior est uera de progressu perfecto, non autem de progressu imperfecto, & quod distinctio Anselmi de progressu imperfecto habita est.

¶ Ad quintum negatur minor, quod superbia progressus perfecte. Nam uolens excellere, uult excellere ut excellat, & non econtra: & similiter loquitur ut excellat, non ut uel excellere: & operatur ut affecetur ut excellat, supereminat, & non ut uel excellere, & supereminere: nec ut appareat, tamquam hoc sit finis, quia appareat, finis est uana gloria, & effectus superbie. Et ideo superbis operatur ut appearat tanquam propter finem secundarium & medium, scilicet per inanem gloriam, sed ut sit faltem in oculis suis excellit, & supereminens, ut proper proprium finem.

¶ In eadem responso ad quartum in calce, non turberis scripuloſe in illis uerbis, Confiteudo peccandi, quia implicat Dei contemptum: quoniam non formaliter, sed interpretari confitudo peccandi mortaliter Dei contemptum implicite continet. Apparet enī quod legislatorem, punitorum, monitorem, praniatoremque contemnet: qui continue transgredi non cessat: quoniam si magnificaret illum, cuncte fratre, abstine-

ret

Fret multoties ex illius reuerentia. Non tamen est ibi proprius tempus De iuria ex infermitate subiecti iam passiobus animi conatus do peccandi sit, iuxta illud Augustini. Dum seruitur libidini, facta est consuetudo.

**¶ Super Questionis
ceteris sexaginta
seconde Articu
lum quintum.**

In articulo quinto eiudem questionis dubia multa occulta occurunt ex Martino in questione secunda de superbia. Primum est circa redditum in litera rationem, quare superbia est peccatum mortale, quia scilicet importat non subiici hominem Deo &c. Cōtra, inquit: Non omnis te non conformans legi diuinæ, peccat mortaliter, ergo non omnis, qui se extollit supra id quod est sibi præsumum regulum diuinam, peccat mortali. ergo hoc non est sufficiens ratio ut superbia sit peccatum mortale. Antecedens probatur, quia peccans uenialiter tam, non se conformat legi diuinæ.

¶ 2. præced.

¶ 2. 6.

¶ Secundum. Vanus & ambitiosus peccant aliquando venialiter, & tamen ita peccando non apparet secundum id quod est eis præsumum secundum regulam, & mensuram diuinam. ergo hoc non est sufficiens ratio, propter quam aliquid peccatum sit mortale.

¶ Tertio. stat aliquid de se estimare super id quod est sibi constitutum secundum regulam diuinam, & non peccare mortaliter, ergo haec ratio non est sufficiens ratio peccati mortalis in superbia. Antecedens probatur: quia si aliquem hoc modo dic de se estimare, & contra nullum preceptum diuinum peccare: quod probatur inducendo per singula precepta diuinæ.

¶ Quartu. non quodlibet averti a Deo, est peccatum mortale. ergo nec omnis defectus subiecti ad Deum, est peccatum mortale. Antecedens probatur, quia non qualibet averti a Deo fit per actum nonendi, sed aliqua fit per negationem actus volendi in re & pro tempore, in qua & pro quo non tenetur conuerti ad Deum sub pena peccati mortalis.

¶ Subdit poitea. Martinus responsionem ad authoritatem Apostoli inductam in litera dicens, quod si concluderet magis concluderet de inani gloria in superbia, si peccatum mortale. **¶ Secundum** dubium est circa rationem qualis aliam, quare superbia est peccatum mortale, quia si est contemptus Dei, ut author dicit expresse in sequenti art. Contra inquit Martinus, Non omnis superbia est contemptus Dei, ergo non omnis superbia

non habet. Quod autem aliquis presumptuose tēdat in id quod supra ipsum est, præcipue videatur ad quartam speciem pertinere, secundum quam aliquis vult alijs præferri.

¶ Ad quartum dicendum, quia tria quæ ponit Anselmus ac cipiuntur secundum progressum peccati cuiuslibet, quod primo corde concipitur, secundo ore profertur, tertio opere perficitur.

Illa autem duodecim quæ ponit Bernardus, sumuntur per opusitum ad duodecim gradus humilitatis, de quibus supra habitum est. Nam primus gradus humilitatis est corde & corpore semper humilitatem ostendere defixis in terram aspectibus, cui opponitur curiositas, per quam aliquis curiose ubique & inordinate circumspicit. Secundus gradus humilitatis est, ut pauca verba & rationabilia loquatur aliquis non clamofra uoce, contra quem opponitur leuitas mentis, per quam si homo superbe se habet in uerbo. Tertius gradus humilitatis est, ut non sit facilis & promptus in risu, cui opponitur incepita laetitia. Quartus gradus humilitatis est taciturnitas visq; ad interrogationem, cui opponitur iactantia. Quintus gradus humilitatis est tenetere, quod cōs regula monasterij habet, cui opponitur singularitas, per quam scilicet aliquis sanctior vult apparere. Sextus gradus humilitatis est credere & promunire se omnibus uiliorem, cui opponitur arrogantia, per quam si homo se alijs præfert.

Septimus gradus humilitatis est ad oīa inutilē & indignū se confiteri, & credere, cui opponitur præsumptio, per quam aliquis reputat se sufficientem ad maiora. Octauus gradus humilitatis est confessio peccatorum, cui opponit defensio corundem.

¶ 2. Prat. Omne peccatum contrariatur charitati: sed superbia non videtur contrariari charitatem neque quantum ad dilectionem Dei, neque quantum ad dilectionem proximi: quia exaltatio quamquis inordinate perbiabit appetit, non semper contrariatur honori Dei, aut utiliti proximi. ergo superbia non est peccatum mortale.

¶ 3. Prat. Omne peccatum mortale contrariatur uitritu: sed superbia non contrariatur virtuti, sed potius ex ea oritur: quia in

ex illa causa constituir peccatum mortale. Stat aliquem nullo modo consentaneum illius ait, quia ait, etiam deinceps, que prelatum, aut principem famigerat, non peccatum superbum postulat. Dei committit.

Non gradus humilitatis est in duris & asperis patientiam amplecti, cui opponitur: simulacrum confessionis, per quam scilicet aliquis non vult subire penam pro peccatis, que simulacrum committit. Decimus gradus humilitatis est contemptus, cui opponitur rebellio. Undecimus gradus humilitatis est, ut homo non debet facere propriam uoluntatem, cui opponitur libertas per quam scilicet homo delectatur libere facere quod vult. Ultimus autem gradus humilitatis est timor Dei, cui opponitur peccatum consuetudine, quae implicat Dei contemptum. In his autem duodecim gradibus tanguntur solum superbia species, sed etiam quadam antecedentia & consequentia, sicut etiam supra dehinc militate dictum est.

H ARTICVLVS V.

Vtrum superbia sit peccatum mortale.

AD QUINTVM sic propositum datur. Vide quod superbia non sit peccatum mortale. **Quia** super illud: Psalm. 7. Domine Deus meus si feci illud, dicit glo. * scilicet uniuersitate peccatum, quod est superbia. Si igitur superbia esset peccatum mortale, omne peccatum esset mortale.

¶ 2. Prat. Omne peccatum contrariatur charitati: sed superbia non videtur contrariari charitatem neque quantum ad dilectionem Dei, neque quantum ad dilectionem proximi: quia exaltatio quamquis inordinate perbiabit appetit, non semper contrariatur honoris Dei, aut utilitati proximi. ergo superbia non est peccatum mortale.

¶ 3. Prat. Omne peccatum mortale contrariatur uitritu: sed superbia non contrariatur virtuti, sed potius ex ea oritur: quia in

humilis appetit tendensem in exaltatione, do illi modum diuinæ fabelliosum. Ac si de tui proprie excellentie apponi immunitate diuinam subiectiōnem. Et hunc proprio exaltatione, si prospereris ipsi anteriori tempore, si manefestandum qualem est dilectionem alfermando eam superbia.

¶ Ad primum argumentum. Martinus arguit, quod si superbia est contemptus, in illius consequencia, inclinando consequenter su authoris, contra quem directe arguitur, non se expressi subiectiōne diuinæ, peccatum mortale.

¶ Ad secundum dicitur, quod uetus & antiquus maior ex repulsa diuinæ subiectiōne, sicut posuit, sed iuxta primum sententia agit.